

Veiligheid Effect Rapportage Leerpark Reeland/Land van Valk Dordrecht

- definitieve startnotitie -

Amsterdam, 23 april 1998

T. Woldendorp
H.J. Korthals Altes
E. van Dijk

1 Inleiding

De Veiligheid Effect Rapportage hiernavolgend verder opgevoerd als VER is een instrument met de doelstelling veiligheid die plek in de besluitvorming over ruimtelijke herstructureringsplannen en de aanpak van beheer te geven die het verdient. De VER verschaft bestuurders een rapportage die het mogelijk maakt om een goed beeld te verkrijgen van de veiligheidsrisico's die aan een voor besluitvorming voorliggend plan kleven zodat er door het bestuur een bewuste afweging kan worden gemaakt.

Een VER kent een vaste procedure, die begint met de opstelling van een startnotitie, welke door het College van B & W gefiatteerd wordt, alvorens tot de opstelling van de rapportage wordt overgegaan. De VER is gekoppeld aan het 'meest cruciale besluit' dat uitvoering van het plan mogelijk maakt. Meestal is dat een rechtsverlenend besluit, zoals een bestemmingsplan of een bouwvergunning.

Dordrecht is gemeente die op te vatten valt als een laboratorium voor de ontwikkeling van het instrument VER. In 1997 is er door DSP een VER gemaakt voor het Admiraalsplein, het centrumgebied van Wielwijk, als typisch voorbeeld van het revitaliseren van een wederopbouwwijk. In april 1998 werd DSP gevraagd een VER te maken voor het scholencomplex het Leerpark in het zuiden van Dordrecht.

In paragraaf 4 en 5 wordt aangegeven welke onderdelen in de ophanden zijnde stedenbouwkundige visie voor het Leerpark en omgeving worden onderscheiden.

Deze startnotitie bevat verder een afbakening van het gebied (paragraaf 2), een probleemstelling (paragraaf 3), de aanpak van het onderzoek (paragraaf 6), de praktisch bruikbare adviezen ten aanzien van beheer en inrichting (paragraaf 7), de leemten in kennis (paragraaf 8), een faseringsvoorstel en - daarmee samenhangend - een tijdsplanning voor de uitvoering van de VER (paragraaf 9).

De opdracht tot de uitvoering van de VER voor het Leerpark wordt verstrekt aan Van Dijk, Van Soomeren en Partners BV te Amsterdam. Dit bureau is ook de opsteller van voorliggende startnotitie.

Er is gebruik gemaakt van materiaal dat verstrekt is in de voorfase van het traject alsmede van informatie die werd verkregen via een eerste vergadering van de Taakgroep VER voor het Leerpark waarin behalve mevrouw Laaper, en de heren Bekkers en Van Wageningen van de gemeente Dordrecht de heer van der Horst van de Politie Zuid Holland Zuid alsmede de heer Bron van het Bewonerscomité Leerpark zitting hebben.

2 Afbakening plangebied en studiegebied en keuze referentiegebieden

Het *plangebied* wordt gevormd door het gebied waar directe functionele veranderingen aan de orde zijn. Deze veranderingen, waarbij te denken valt aan het verschuiven van verschillende scholen, brengen gevolgen voor het beheer met zich mee. Naast het veranderen van functies zijn er ook ruimtelijke herstructureringen aan de orde. Het gaat hier dan om zowel bouwplannen/verbouwingsplannen als plannen voor openbare werken (verkeersontsluiting en herinrichting openbare ruimte).

Het plangebied wordt aan de westkant begrensd door de spoorlijn Lage Zwaluwe Dordrecht. Verder de Dubbeldamse weg tot aan de afslag naar de Twintighoevenweg alwaar de grens langs het woonwagencentrum naar de Rondweg 13 loopt. Het kamp valt net buiten het plangebied omdat hier geen plannen voor te verwachten zijn maar is wel in het studiegebied opgenomen. Verder pakt de grens de afslag van de rondweg de Laan der Verenigde Naties op tot de spoorbaan.

Het *studiegebied* is breder dan het Land van Valk. De begrenzing wordt hier ook gevormd door de spoorbaan maar neemt dan naar het omschreven plangebied een gedeelte van de Willemstraatweg in Nieuw Krispijn mee (winkels waar scholieren naar toe uitzwermen). Ook het deel van het land van Valk ten noorden van de Dubbeldamse weg waar vaak scholieren naar toe uitzwermen wordt meegenomen: het studiegebied loopt via Tieselenstraat het Eemsteynplein, de Kromme Dijk naar de Twintighoevenweg. Van daaruit is de begrenzing minder nauwkeurig en loopt over de sportvelden (Riederhof) voorbij het woonwagencentrum naar de wijk Dubbeldam om via Dordtwijk ten zuiden achter het landgoed met de zelfde naam langs, ter hoogte van het Merwedeziekenhuis op de Overkampweg uit te komen. De grens loopt verder over de Oudendijk naar het Oostelijk fietspad Rondweg naar de Laan der Verenigde Naties om daar weer samen te vallen met de grens van het plangebied. Het is van belang dat de veiligheidseffecten in gebied met recreatieve in- en outdoor functies mee te nemen. Zo ook het Overkamppark en de tunnel onder rondweg 13.

De omvang van de criminaliteit en onveiligheid wordt in het plangebied in kaart gebracht. Deze wordt tevens vergeleken met een zogenaamd *referentiegebied*. Alleen zo krijgen de gepresenteerde cijfers immers betekenis. Als referentiegebied is gekozen voor twee wijken in Dordrecht, namelijk de Binnenstad en Staart. Voor de vergelijking met Staart is gekozen omdat dit gebied wat betreft ruimtelijke inrichting vergelijkbaar is met het plan- en studiegebied. Voor de Binnenstad is juist gekozen omdat deze een afwijkende ruimtelijke inrichting heeft met een mix van functies waarvoor ook wellicht bij het Leerpark gekozen zou kunnen worden. Door te kijken wat de invloed van deze inrichting op de omvang van de criminaliteit is, kan onderzocht worden in hoeverre elementen uit deze inrichting model kunnen staan voor het plangebied. Hierbij dient echter te worden opgemerkt dat conclusies hierover met de nodige voorzichtigheid moeten worden omkleed. De omvang van de criminaliteit wordt namelijk beïnvloed door een breed scala van factoren, waar de ruimtelijke inrichting slechts een onderdeel van uitmaakt. Uiteraard wordt in de vergelijkingen wel rekening gehouden met de omvang van de bevolking in de gebieden. Daarom wordt steeds over de hoeveelheid delicten per 1000 inwoners gesproken.

3 Probleemstelling

De probleemstelling voor de VER Leerpark Dordrecht luidt als volgt. Hoe kan met maatregelen in de werkvelden van beheer en inrichting preventief worden ingesprongen op de veranderingen in ruimtelijke en functionele zin, die het Leerpark ondergaat?

Om hierop antwoord te kunnen geven moeten in de VER de volgende twee vragen beantwoord worden:

- in welke mate moet de functiescheiding zoals die in het oorspronkelijke concept een gegeven is terugkeren bij de opstelling van de nieuwe Visie voor het Leerpark, of anders geformuleerd wat is de juiste mate van functiemenging?*
- hoe koppel je een beheerplan aan een stedenbouwkundige visie?*

Van belang is een goede afbakening en prioriteitsstelling van de vormen van onveiligheid en overlast die in de studie worden betrokken.

Eventuele gewelddelicten, intimidatie en bedreiging, zaken die hoog op de lijst staan bij de algemene beleidsuitgangspunten worden onderzocht, maar daarnaast is het evident aspecten die te maken hebben met verschraving van het leefmilieu, zoals vandalisme-erosie en achterstallig beheer te onderzoeken en in beeld te brengen. Dit laatste aspect is van belang daar de keuze voor de sterke functiescheiding zoals die in het Leerpark in de huidige opzet aanwezig is bij nieuwe planvoorstellen gewijzigd zal moeten worden.

Ook zal aandacht worden besteed aan vermogensdelicten (diefstal van fiets, bromfiets en auto; diefstal uit/vanaf auto), diefstal d.m.v. inbraak uit scholen, woningen en bedrijven, vandalisme, overlast voor de woningen in het plangebied maar zeker ook in het studiegebied en verkeersoverlast. Over deze delicten zijn politiecijfers beschikbaar die een periode van vier jaar bestrijken. Uit deze BPS-gegevens zijn tot op straatniveau gegevens te krijgen. Deze gegevens worden geactualiseerd teneinde trends (dalen/stijgen) in het onveiligheidsprofiel van het studiegebied waar te kunnen nemen. Op dit punt kunnen vergelijkingen getrokken worden met cijfers die betrekking hebben op het Leerpark voorzover deze in jaarverslagen en dergelijke van de gemeente, politie en brandweer opgenomen zijn. Referentie hiervoor zijn de bundels 'profiel van de wijken' uit de jaargangen 1995 t/m 1997.

Dit *kwantitatieve* materiaal wordt aangevuld met *kwalitatief* materiaal, dat verzameld wordt via gesprekken met nader te bepalen sleutelfiguren in de wijk. De aanpak van dit kwalitatieve onderzoeksdeel wordt uitgewerkt in paragraaf 6 van voorliggende startnotitie.

4 De Visie Leerpark in Het land van Valk

Beschrijving in onderdelen.

In deze fase van het opstellen van de stedenbouwkundige visie gekoppeld aan een beheerplan, is een aantal variabelen te onderscheiden dat een rol speelt bij de opmaak van het uiteindelijke concept. De VER Leerpark is een meelopende VER. Hetgeen betekent dat de Visie Leerpark gevoed moet worden door deelvragen van de Veiligheid Effect Rapportage. Een sterke interactieve werkwijze is dan ook onontbeerlijk. De Taakgroep Veiligheid Effect Rapportage Leerpark is daartoe het geëigende forum. Dat bleek al bij eerste bijeenkomst d.d. 25.3.98 waarbij aandachtspunten op abstract stedenbouwkundig niveau zoals de gevolgen voor veiligheid van de organisatie van de functies over tafel gingen.

Waar draait het om bij de visie Leerpark? Het gaat om het bijstellen van een concept, dat nu afgestemd moet worden op de nieuwe eeuw. Het is dan ook noodzakelijk dat onderzocht wordt of er naast scholen ook functies bij komen die een bijdrage leveren aan een goed geoliede levenskrachtige machine.

Het gaat om de volgende locaties en hun mogelijke ontwikkelingen.

- Gevestigde scholen:
 - Da Vinci (MBO)
 - Insula IVBO/MAVO
 - Mavo Stek (MAVO)
 - Wartburgcollege (VBO/MAVO/HAVO/VWO)
 - Ds. Bogermanschool (Basisonderwijs)
 - Buitenschool (Speciaal onderwijs)
 - A. Schweitzerschool (Speciaal onderwijs)
- Het aantal leerlingen bedraagt in de huidige situatie ca. 6000. Een aantal scholen zoekt elders in de stad nieuwe huisvesting (Wartburg, Ds Bogermanschool Insula), een aantal wil zich in het gebied vestigen (Stedelijk Dalton, HR&O HBO en PABO), een aantal consolideert (De Stek) en een aantal is zich aan het versterken (vooral Da Vinci dat over de hele stad verspreid is wil zich concentreren in het Leerpark). Een globale raming leert dat het aantal leerlingen daarmee kan stijgen tot ca. 10.000.
- Woningen in het plangebied en aanpalende woongebieden:
 - woningen in gebied tussen Dubbeldamse weg en Gunningplein;
 - flats aan de Maria Montessorilaan/Jan Ligthartlaan;
 - woongebied ten noorden van de Dubbeldamseweg;
 - Nieuw Krispijn (globaal tot Emmastraat);
 - het woonwagencentrum op het voormalig sportcomplex aan de Dubbeldamseweg.
 - Andere functies dan scholen wonen in het gebied, die bij de planvorming variabelen zijn:
 - schippersinternaat;
 - tennisvereniging DLTC;
 - muziekvereniging Jubal (Jan Ligthartlaan)
 - diverse kantoren en een kerk;
 - het gemeentelijk opslagterrein (Stadswerken).

Daarnaast treedt dubbelgebruik op; zo worden er 's avonds op verschillende locaties ruimten verhuurd voor cursussen en sportactiviteiten.

Er ligt vanuit Ruimtelijk Beheer een aanzet tot een concept op hoofdlijnen. De volgende uitspraken worden daarin gedaan:

- Beoogd wordt een concentratie van de vier verschillende typen van onderwijs na te leven; in die zin wordt er een kwadrant geschetst met als centrale ruimte het Gunningplein. Daaromheen liggen clusters met de volgende onderwijsthema's; economie, zorg, taal en techniek.
- Er wordt gedacht aan het vergroten van betrokkenheid bij het gebied door het toevoegen van woningen al dan niet in combinatie met functies (te denken valt aan wonen boven winkels).
- Functies die elders in de stad zijn ondergebracht zouden aan het Leerpark kunnen worden toegevoegd. Voorbeelden waaraan te denken valt: een reprocentrum, kleinschalige bedrijfsverzamelgebouwen voor startende onderwijzers, alsmede uitzendbureaus, de schoolbegeleidingsdienst (die spijbelaars begeleidt) en een politiepost in combinatie met een post van de stadswachten voor Reeland/Land van Valk.

Scenario's in ruimtelijke zin en hun beheervorm

Omdat er veel variabelen zijn en een aantal verhuizingen/vestigingen nog niet helder zijn worden er ruimtelijke scenario's ontwikkeld. In die scenario's is ruimte voor nog openstaande opties. Belangrijk bij deze scenario's is dat er telkens een beheerkaart aan gekoppeld wordt waarop aangegeven wordt welke consequenties er voor beheer uit vloeien. De ruimtelijke scenario's worden al in een vroeg stadium van het ontwikkelingsproces opgesteld en geconfronteerd met de gegevens uit de criminaliteitsanalyse. Dit om de gevolgen voor de beheerbaarheid te kunnen sturen.

De eerste stap in het onderzoek is derhalve het in samenspraak met de gemeentelijk projectleider bepalen van 2 à 3 waarschijnlijke keuzecombinaties die als basis voor de ruimtelijke scenario's gelden. Vooralsnog worden de volgende scenario's daartoe onderscheiden:

- nulscenario (status quo);
- uitbreiding met enkel scholen;
- scholen gecombineerd met werken;
- scholen met wonen gecombineerd;
- scholen met een mix van wonen, werken en recreatie.

5 Procedures en besluiten

Een inventarisatie van reeds genomen respectievelijk nog te nemen besluiten is bij de opzet van een VER van groot belang daar de VER een bestuurlijke instrument is en dient aan te haken bij concrete besluiten in casu het 'meest cruciale besluit'. Om dit te kunnen aanwijzen volgt eerst een volledige lijst van relevante besluiten voor het plangebied.

- In ontwikkeling zijnde Stedenbouwkundige Visie Leerpark. De aanbidding van het concept aan het gemeentebestuur is gepland in juni/juli 1998.
- Vigerend bestemmingsplan Land van Valk. goedgekeurd 19 maart 1996¹.
- Facetbestemmingsplan woonwagenstandplaatsen Dordrecht 1996.

Dat dit een geringe lijst is heeft te maken met het feit dat er nog geen bouwvergunningen in het plangebied aan de orde zijn noch dat er concrete plannen voor de herinrichting van de openbare ruimte zijn. De Stedenbouwkundige visie is daar een opmaat toe.

Als meest cruciale besluit wordt deze stedenbouwkundige visie aangemerkt. Vanwege de rechtsverlenende status zou eerder de vaststelling van het bestemmingsplan als 'meest cruciaal' worden aangemerkt maar het nieuwe is nog niet op te stellen en het huidige gaat vermoedelijk te zeer veranderen. Vandaar het aansluiten bij de stedenbouwkundige visie Leerpark. Daar kan deze VER gezien het meelopende karakter goed mee uit de voeten.

Wie moet op welk moment in kennis gesteld worden van de resultaten, in welk forum (projectgroep, college, gemeenteraad) moet de discussie gevoerd worden, wie is eindverantwoordelijk voor het besluit en via welke kanalen wordt het besluit bekend gemaakt en gemotiveerd?

Voorlopig is gezien de tijd en de status van het 'meest cruciale besluit' hierover besloten dat het eerste deel van dit VER traject vooral ten dienste staat van het leveren van bijdragen aan het Stedenbouwkundig programma van Eisen. In tweede instantie zullen de herinrichtingsplannen getoetst worden waarin de Visie nader uitgewerkt is. Daartussenin is een tussentijdse presentatie van de ontwikkelde scenario's aan het college/raadscommissie verzorgd worden.

Resumerend:

- 1e helft van 1998 interactieve bijdrage aan Stedenbouwkundige Visie Leerpark.
- Tussenpresentatie aan bestuur.
- 2e helft 1998: toetsen herinrichtingsplannen.

Noot 1 Van de plannen voor het Leerpark zoals die momenteel spelen was ten tijde van het opstellen van het bestemmingsplan nog geen sprake

6 Aanpak onderzoek

Het onderzoek dat de gegevens moet opleveren om de Veiligheid Effect Rapportage voor het Leerpark en de omgeving te kunnen opstellen omvat drie onderdelen:

- 1 desk research op grond van verstrekte stukken en tekeningen;
- 2 interviews met sleutelfiguren;
- 3 observaties ter plekke.

6.1 Desk research

Aandacht voor de volgende documenten met betrekking tot het Leerpark:

- Notitie beheer Leerpark d.d. 9.12.1997 opgesteld door de werkgroep Beheer. Hierin staan belangrijke gegevens over vertreksituatie, mogelijke ontwikkelingen alsmede gedachten/randvoorwaarden over de afstemming van stedenbouw op beheer.
- Leerpark Dordrecht, een concept om enthousiast voor te worden, d.d. 11 november 1997 door M.J. Hoefeijzers. Dit stuk, geschreven door een van de directeuren van de scholen in het Leerpark, laat ideeën zien over de functie van de school in de samenleving en de mogelijkheden om de schoolfunctie te mengen met andere functies.
- De studies van de gemeente naar deelaspecten voor het gebied (OV-structuur, fietsverbindingen e.d.).
- Actualisering en aanvulling van de onveiligheidsgegevens voor het Leerpark/Land van Valk.

Het tussenproduct van dit onderdeel is een globale beoordeling van veiligheidsrisico's in samenhang met de ruimtelijke omgeving, die is samengevat in een aantal kaarten en grafieken.

Om hiertoe te komen worden de volgende stappen genomen:

- Gebruikspatronen in kaart brengen, dat wil zeggen grip krijgen op de drukte van pleinen en de publieksstroom op routes op verschillende tijdstippen van de dag en verschillende dagen van de week. De verschillende patronen vormen tezamen een structuur, die op één overzichtelijke kaart wordt gebracht. Dit is de kaart van de 'gebruiksstructuur'. Voor de situatie overdag resp. de situatie 's avonds worden aparte kaarten gemaakt. In de praktijk blijken die structuren zo sterk te verschillen dat dit niet op één kaart samen te vatten is.
- Gelegenheidspatronen in kaart brengen, dat wil zeggen laten zien waar de zwakke plekken zitten voor het optreden van criminaliteit, samenscholingen van jongeren, onveiligheidsgevoelens en de andere vormen van onveiligheid die in de studie aandacht krijgen. Ook hier worden de patronen weer gebundeld en gevisualiseerd in kaartvorm, één kaart voor de gelegenheidsstructuur overdag en één kaart voor de gelegenheidsstructuur 's avonds/in de schemeruren.
- Het over elkaar heen leggen van de gebruiksstructuur en de gelegenheidsstructuur om zichtbaar te maken waar deze elkaar versterken dan wel verzwakken.

Voor het analyseren van de criminaliteitscijfers worden twee bronnen gehanteerd. Voor de criminaliteit in het plangebied wordt gebruik gemaakt van het Bedrijfsprocessensysteem (BPS) van de politie. Voor de vergelijking van het plangebied met een referentiegebied wordt gebruik gemaakt van de jaarlijkse publicaties van het Sociaal geografisch bureau van de gemeente Dordrecht genaamd 'profiel van de wijken'.

Voor het Leerpark komen er twee typen tabellen. De tabel conform de BPS-gegevens heeft de volgende variabelen:

delict	bron	gebied	periode
fietsdiefstal			
diefstal brom-/snorfiets			
autodiefstal			
diefstal uit/vanaf auto			
woninginbraak			
diefstal portemonnee			
overige diefstallen			
doorrijden na aanrijding			
vernielingen			
mishandeling/geweldsgebruik			
bedreiging			
overige delicten			
totaal			

Omdat scholen bij deze methode geen variabele is worden deze gegevens uit een te maken tabel gehaald waarbij een vergelijking van het plangebied met referentiegebieden wordt gemaakt.

6.2 Interviews met sleutelfiguren

Door middel van een korte, gestructureerde vragenlijst zullen interviews worden afgenomen met vertegenwoordigers van gemeente, scholen, politie, brandweer, bewoners en welzijnswerk. De lijst van te interviewen personen (maximaal 8) wordt opgesteld in overleg met de Gemeentelijke Coördinator Wijkbeheer Reeland.

Voornaamste doel van dit onderdeel is de risicoplaatsen, -tijdstippen en factoren nauwkeuriger in kaart te brengen dan op grond van de cijfers mogelijk is en om verklaringen aan te kunnen dragen voor gevonden patronen in de criminaliteit.

De resultaten worden verwerkt in de bij 6.1 genoemde kaarten, die daarvoor een betrouwbaar beeld van de werkelijkheid geven.

6.3 Observaties ter plekke

Op nader af te spreken tijdstippen overdag tijdens schooluren, in de pauzes en na schooltijd en het begin van de avond worden observaties uitgevoerd aan de hand van een voorgestructureerde checklist. Voornaamste doel daarvan is om de in kaart gebrachte risicoplaatsen op de betreffende tijdstippen met eigen ogen te zien en zo ook op ideeën te komen om concrete handreikingen te kunnen doen voor de oplossing van geconstateerde probleemsituaties.

Opnieuw worden de resultaten verwerkt in de bij 6.1 en 6.2 genoemde schetsen, zodat deze optimaal met de werkelijkheid overeen zullen stemmen.

7 Fasering en tijdsplanning uitvoering VER

Voorafgaand aan de eindrapportage zal er een mondelinge presentatie aan bestuurders in woord en beeld plaatsvinden. De reacties van het bestuur op deze presentatie zullen meegenomen worden in de definitieve versie van de rapportage. Het eindrapport voorziet in een tekst ondersteund door tekeningen en thematische kaarten. Dit zijn grotendeels de bij de presentatie gebruikte tekeningen en kaarten, doch aangepast naar aanleiding van het verkregen commentaar.

De tussenstand, het moment waarop aan het college van B & W gepresenteerd wordt, is volgens de meest recente planning eind september 1998, de eindrapportage volgt wanneer de herinrichtingsplannen getoetst zijn. Dat wordt geschat op januari 1999.

Concreet ziet de planning er als volgt uit:

- Medio april 1998: bespreking startnotitie in Projectgroep Leerpark.
- April 1998: bepaling scenario's in overleg opdrachtgever.
- April-mei 1998: criminaliteitsanalyse, interviews en schouwen.
- Mei-juni 1998: interactief werken aan Stedenbouwkundige visie Leerpark en opstellen concept VER.
- Augustus- september 1998: presentatie scenario's en concept VER aan raadscommissies en eventueel aanpassen.
- September 1998-januari 1999: toetsen herinrichtingsplannen.
- November 1999: presentatie definitief VER aan raadscommissies en bewonerscommissie.